

1.01
Prejeto 23. 3. 2001

UDK 336.7(497.4)"1918/1941"

Žarko Lazarevič*

Slovensko bančništvo med obema vojnama

IZVLEČEK

V razpravi avtor obravnava slovensko bančništvo - hranilnice, kreditne zadruge in delniške družbe - med dvema vojnama. Posebej izpostavlja njihov položaj v uspešnih dvajsetih in kriznih tridesetih letih, kjer oriše tudi sanacijo bančnega sistema in način spodbujanja varčevanja. Nato sledi še analiza bančne tržne strukture in uspešnosti poslovanja slovenskih bank v taistem obdobju.

Ključne besede: bančništvo, hranilništvo, zadruge, združništvo, kapital, Slovenija

ABSTRACT

SLOVENIAN BANKING BETWEEN THE TWO WORLD WARS

In the paper, the author deals with Slovenian banking - savings banks, credit co-operatives and joint-stock companies - between the two World Wars. In particular, he exposes their situation during the prosperous 1920s and the critical 1930s, also outlining the reform of the banking system and means of stimulating saving. This is followed by an analysis of the banking market structure and the effectiveness of monetary operations by the Slovenian banks during that period.

Key words: banking, savings banks, co-operatives, capital, Slovenia

* Dr., višji znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg
1. E-mail: Zarko.Lazarevic@guest.arnes.si

1. V dvajsetih letih

Obdobje pred prvo svetovno vojno je mogoče opredeliti kot vrhunec v razvoju slovenskega hranilništva. Čas po prvi svetovni vojni je namreč prinesel povsem drugačne silnice. Pomen in relativni delež regulativnih hranilnic med slovenskimi denarnimi zavodi sta namreč zaradi pojava večjega števila bank, ki so navezale nase predvsem podjetniški sektor, naglo upadla. To je še najbolj vidno iz obsega vlog, ki so jih upravljale. Tako je obseg vlog, shranjenih pri slovenskih hranilnicah v medvojnem obdobju, predstavljal komaj polovico predvojne višine. Le redke so bile hranilnice, ki so v celoti dosegle (Mestna hranilnica ljubljanska) ali celo presegle predvojno raven (Občinski hranilnici v Krškem in Kostanjevici ter Mestna hranilnica iz Črnomlja). Število hranilnic se je v obdobju med vojnama ustalilo na 28, hranilnice pa so v tem času posodobile poslovanje, čedalje bolj so ga širile na bančno področje. To se je dogajalo počasi in še zdaleč ne enakomerno. Nekatere hranilnice, zlasti največje - Hranilnica dravske banovine, Mestna hranilnica ljubljanska, in mariborska mestna hranilnica prav gotovo - so se že izenačevale z bankami, manjše pa še zdaleč ne. Težišče poslovanja se je po prvi svetovni vojni premaknilo s hipotek, efektnega portfelja in občinskih posojil na tekoče račune, sledila pa so jim hipotekarna posojila. V tridesetih letih je pri hranilnicah zlasti narasel delež posojil ustanoviteljem, občinam in okrajem. Tako so oblastne enote pri posojilih izpodrivale prebivalstvo in gospodarske subjekte. Velika ovira na poti približevanja bančnemu poslovanju so bile neizterljive terjatve iz naslova vojnih posojil, ki so se na račun avstrijskega patriotizma nakopičili med prvo svetovno vojno. Nova država pa ni kazala nobenega razumevanja za te terjatve. Na koncu so jih morale hranilnice odpisati iz lastnih sredstev, odpisi so se vlekli še vse tja v trideseta leta, ko so tudi hranilnice s krizo zabredle v enake težave kot drugi denarni zavodi.¹

Če je bila jugoslovanska doba za hranilnice čas relativnega nazadovanja, pa taisto obdobje pomeni vrh slovenskega kreditnega združništva. Položaj, namen in vloga kreditnega združništva se v tem obdobju niso spremenili. Število združnih zvez se je v Sloveniji z novimi mejami nekoliko zmanjšalo. V tem času je bila prisiljena ustaviti svoje delovanje najstarejša slovenska združna zveza, to je Zadržna zveza iz Celja, njene članice so se povečini pridružile ljubljanski Zvezi slovenskih zadrug. Glede na razmere pred prvo svetovno vojno se stanje tudi po njej ni spremenilo. Zadržna zveza iz Ljubljane, ki je bila navezana na katoliški tabor, je še naprej tako po številu članstva kakor po finančni moči krepko presegala konkurenčno zvezo, Zvezo slovenskih zadrug.

Kreditne zadruge so sorazmerno hitro obnovile poslovanje po prvi svetovni vojni in že v prvi polovici dvajsetih let dosegle predvojno raven, v drugi polovici pa so jo že presegle. Tako so znova utrdile svojo vlogo največjega zbiralca

¹ Drago Potočnik: Regulativne hranilnice v letih 1932-1935, Trgovski tovariš št. 1936, 11-12, str. 190; Slovenske samoupravne hranilnice v letih 1918-1938. Ljubljana, Zveza jugoslovanskih hranilnic, 1938.

hranilnih vlog med slovenskimi denarnimi zavodi. Vse to je omogočilo mogočno omrežje skoraj 500 kreditnih zadrug, v katere je bilo včlanjenih kar 15% prebivalstva. Dvajsetim letom so sledila trideseta leta, ko so se trendi povsem obrnili. Obseg prometa se je med veliko gospodarsko krizo spustil na raven, ki je bila kar 40% nižja kot pred krizo, vloge pa so zaradi zamrznjenosti oziroma ustavitve izplačevanja padle nekoliko manj.²

Kljub temu da so vojne razmere in posledice zmanjšale finančno moč in prostorski obseg poslovanja slovenskih bank, delniških družb, pa so nove meje vendarle omogočile dejavnejše udejstvovanje denarnih zavodov. Nastanek jugoslovanske države je, podobno kot v industriji, ki je dobila manjkajoči pospešek z odprtjem novih tržišč, omogočil tudi razmah domačega bančništva. K temu je poleg novih tržišč pripomogla še ekspanzivna denarna politika do srede prve polovice dvajsetih let. Prišlo je do naglega ustanavljanja bančnih družb, ki so finančno podpirale in omogočale razmah slovenske industrije.³ Sorazmerno hitro ustanavljanje bank je spremljala tudi močna industrializacija.

V novo državo so Slovenci stopili z Ljubljansko kreditno, Jadransko, Ilirsko in Kranjsko deželno banko v Ljubljani ter Eskomptno banko v Mariboru. Delovalo je tudi nekaj majhnih delniških družb v Prekmurju. Ljubljanska kreditna banka je nadaljevala svoje poslovanje brez sprememb. Ilirska banka se je preimenovala v Slovensko eskomptno banko in se nato združila s Trgovsko banko. Kranjska deželna banka se je preoblikovala v Hipotekarno banko jugoslovanskih hranilnic. Poleg teh pa so bile kot delniške družbe ustanovljene še naslednje banke: Zadruga gospodarska banka, Kreditni zavod za trgovino in industrijo, Merkantilna, Obrtna, Slovenska, Zadruga in Prometna banka. V banko se je iz kreditne zadruge preoblikovala Celjska posojilnica. V Prekmurju sta delovanje nadaljevali Prekmurska banka in Dolnjelendavska hranilnica, v tridesetih letih se jima je pridružila še Kreditna banka iz Murske Sobote. V sami Ljubljani pa se je izdatno povečalo tudi število podružnic neslovenskih bank.

Vpliv in domet slovenskih bank si bomo ogledali na primeru treh največjih slovenskih bank. Slovenski bančni kapital, v jugoslovanskih razsežnostih je pomenil 14%, je bil osredotočen v treh bankah: Ljubljanski kreditni banki, Kreditnem zavodu za trgovino in industrijo ter Zadrugi gospodarski banki. Medtem ko sta bili Ljubljanska kreditna banka in Zadruga gospodarska banka univerzalni banki, je bil Kreditni zavod bolj specializirana bančna ustanova, ki je večinoma poslovala samo s podjetji, s prebivalstvom pa bistveno manj. Poimensko navedene tri banke so se razlikovale tudi glede izvora lastnikov. Zadruga gospodarska banka je bila namreč povsem v slovenskih rokah, v letu 1920 so jo ustanovile kreditne zadruge katoliško opredeljene Zadrugne zveze iz Ljubljane, ki je imela tri četrtine delnic, preostanek pa je pripadal posameznikom. Ljubljanska

² Vlado Valenčič: Pregled našega zadrugnega gibanja in stanja. Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939, str. 457-464; Drago Potočnik: Naše kreditne zadruge. Trgovski tovariš, 1938, št. 9-10, str. 181-186.

³ Toussaint Hočvar: Slovensko poslovno bančništvo 1913-1941, Bančni vestnik, 1984, št. 9, str. 267-268.

kreditna banka in Kreditni zavod sta bila v mešani lasti, kasneje pa sta banki prešli v slovenske roke.

Značilnost poslovanja analiziranih bank je bila njihova velika in razvejana investicijska dejavnost. Pri širitvi bančnega koncerna je prednjačila Ljubljanska kreditna banka, sledil pa ji je Kreditni zavod, medtem ko je bila Zadružna gospodarska banka precej skromnejša. Vse tri banke so se tako kot podjetja v drugih panogah podala v iskanje zaslužka tudi zunaj Slovenije, v druge jugoslovanske pokrajine. Tam so sicer imele svoje podružnice in podjetja, vendar je glavnina dejavnosti še vedno ostala osredotočena na slovenski prostor. Ko opazujemo strukturo investicij, vidimo, da je šlo za uravnoteženo investicijsko politiko, banke so poskušale pokriti različne gospodarske dejavnosti od industrije, gradbeništva, notranje in zunanje trgovine ter specializiranih bančnih ustanov. Segle so tudi na področje drugačnih, nebančnih finančnih storitev. Tako Ljubljanska kreditna banka kot Kreditni zavod sta ustanovila zavarovalnici, prva je zavarovalnico Slavija locirala v Ljubljano, drugi pa je zavarovalnici Vardar določil sedež v Beogradu. Zadružna gospodarska banka, ki je bila najmanjša po kapitalu in očitno oprezna in nezaupljiva v investiranju, na področje zavarovalništva ni posegala.⁴ Navsezadnje je to razumljivo, saj je bila v istem interesnem področju kot Vzajemna zavarovalnica, finančno najbolj podkrepjen zavarovalni zavod v Jugoslaviji pred drugo svetovno vojno. Obe sta bili neprikrito v vplivnem območju katoliškega tabora, ki je tudi spodbudil njuno ustanovitev; Vzajemno so ustanovili že na prelomu stoletja, dobrih dvajset let pred pričetkom dela Zadružne gospodarske banke.

Na osnovi zbranih podatkov vidimo, da so analizirane banke skupaj nadzorovale skoraj polovico delniškega kapitala v Sloveniji. Tako kot v vseh drugih ozirih je tudi tukaj prednjačila Ljubljanska kreditna banka, daleč najmočnejša slovenska banka, ki je sama obvladovala dobro petino slovenskega delniškega kapitala. Skromnejša relativna deleža, a kljub temu z velikim vplivom v gospodarskem življenju, sta imela Kreditni zavod in Zadružna gospodarska banka - pri prvem je znašal slabih 15%, druga pa je nadzorovala dvajsetino skupne vsote delniškega kapitala v Sloveniji.

Bankrot ugledne zagrebške Slavenske banke leta 1925 s široko razprostrto dejavnostjo tudi na slovenskih tleh, ki je imel osnovni vzrok v čezmernem dolgoročnem kreditiranju gospodarskih subjektov s kratkoročnimi sredstvi, z zelo obširnim krogom oškodovancev med denarnimi zavodi je v slovenskem bančništvu označil začetek novega obdobja, zaznamovanega z restriktivno denarno politiko. Bilo je konec sorazmerno ugodnega gospodarskega ciklusa, banke so bile prisiljene reorganizirati in utrditi lasten položaj ter odpisati znaten delež neizterljivih naložb. Kakor koli je bilo to boleče, pa je vendarle pripomoglo h konsolidaciji slovenskega bančnega sistema, da je v tridesetih letih lahko lažje prenašal udarce velike gospodarske krize.⁵

2. Med veliko gospodarsko krizo in po njej

⁴ Compass. Finazielles Jahrbuch. Različni letniki.

⁵ Drago Potočnik: Slovensko denarništvo 1918-1938. Spominski zbornik Slovenije, str. 444-447.

Znamenja krize v letu 1930 so se najprej pokazala v padanju cen in naraščanju zalog, nato pa v omejevanju produkcije. Slovenske banke tega še niso občutile, saj je tega leta prišlo celo do povečanja likvidnosti, celotna aktiva in promet pa sta dosegla vrh v obdobju med vojnama. Vendar je bilo to le zatišje pred viharjem: že naslednje leto je kriza pritisnila z vso močjo. Poleg zunanjih vzrokov jo je pospeševalo še domače ukrepanje, povezano s kratkotrajno zlato pariteto dinarja.

Posledica restriktivne monetarne politike centralne banke je bilo četrtninsko zmanjšanje finančnih virov slovenskih bank; ni bilo več kreditov Narodne banke in drugih neslovenskih bank, za desetino so se zmanjšale hranilne vloge, ustavil se je tudi dotok tujih valut zaradi zmanjšanja izvoza. Kljub manjši likvidnosti še ni prišlo do večjega krčenja kreditov, saj so banke nadomestile primanjkljaj s prodajo vrednostnih papirjev. Brez posledic pa zmanjšana nelikvidnost vendarle ni mogla ostati; te so se pokazale v nezaupanju vlagateljev, ki so ga znatno bolj in še dodatno podpihovale izgube Narodne banke ter velik padec cenovne ravni državnih vrednostnih papirjev.

Prebivalstvo se je v strahu za svoje vloge množično postavilo pred bančna okenca in nemudoma terjalo svoj denar. Bančniki so sprva, da bi ohranili zaupanje in prispevali k ustavitvi navala izplačevali neomejene zneske hranilnih vlog. Ko pa se panika po več mesecih ni polegla, so bili končno zaradi izčrpanosti virov prisiljeni ustaviti izplačevanje vlog. Hranilne vloge v slovenskih bankah so se tako leta 1932 zmanjšale skoraj za tretjino, nazadovanje pa se še ni ustavilo. Kljub omejevanju izplačil se položaj ni izboljšal, nasprotno: z moratorijem na kmečke dolge so se napete razmere samo zaostriale.⁶

Ker je vlada na eni strani kmete trenutno oprostila plačevanja dolgov, je morala podoben ukrep sprejeti tudi na drugi strani. Tako je z enim od členov Zakona o zaščiti kmetov denarnim zavodom omogočila legalizacijo že obstoječega stanja, t.j. neizplačevanje hranilnih vlog oziroma izplačevanje depozitov po obrokih v daljšem časovnem obdobju, kar so v nadaljnjem poteku krize urejevali s posebnimi uredbami o zaščiti denarnih zavodov in njihovih vlagateljev. V stvarnosti je to pomenilo zakonsko prekvalifikacijo kratkoročnih sredstev vlagateljev v dolgoročna. To zaščito so slovenske banke in druge denarne institucije hitro uporabile, a v relativno manjšem številu kot se je dogajalo drugje po Jugoslaviji. Pod okrilje zaščite se je zatekla približno tretjina bank, več kot polovica hranilnic in prek dveh tretjin kreditnih zadrug. Tako so postali prihranki prebivalstva v slovenskih denarnih zavodih za dolga leta zamrznjeni.⁷ Banke so med krizo morale odpisati znaten del bančne glavnice, kasneje pa so jo z novimi vpisi poskušale dvigniti. Nazadovanje bilančne vsote slovenskih bank se je ustavilo v letu 1935. Prišlo je celo do rahlega dviga, tako da so banke lahko podprle rast gospodarstva po letu 1936.⁸

⁶ Hočevar, Slovensko poslovno bančništvo 1913-1941, str. 268-272.

⁷ Žarko Lazarevič: Kmečki dolgovi na Slovenskem. Ljubljana, 1994, str. 127-135.

⁸ Hočevar, Slovensko poslovno bančništvo 1913-1941, str. 271; Potočnik, Slovensko denarništvo 1918-1938, str. 454.

Odpravljanje posledic krize se je na bančnem področju intenzivneje začelo v letu 1935, ko je ministrski svet pričel izdajati prve odločbe o sanaciji bank, ki so zaprosile za zaščito oziroma odlog izplačil v prejšnjih letih. Odločbe o sanaciji bank so temeljile na uredbi o zaščiti denarnih zavodov iz leta 1934, ki je določala, da lahko vsak denarni zavod, ki je nesposoben zadostiti zahtevam upnikov, pridobi zaščito. Ministrstvo za trgovino in industrijo je lahko na osnovi prošnje v soglasju z lastniki odredilo odlog izplačil, sanacijo ali izvenstečajno likvidacijo.⁹ Ponavadi so najprej odobrili odlog izplačil, da so pridobili čas za tehten razmislek. Sanacijo denarnih zavodov je z nekoliko zamika spremljalo tudi razdolževanje kmetijstva. Podrobneje si bomo ogledali sanacijo Ljubljanske kreditne banke in Zadružne gospodarske banke, ker so razmere v teh dveh bankah določale tudi stanje slovenskega bančništva v celoti.

Ljubljanska kreditna banka je bila prva, ki je v slovenskem prostoru uveljavila zakonito dovoljeni odlog izplačil že spomladi 1932. Končno ji je bilo na osnovi uredbe o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov v avgustu 1935 podeljen odlog izplačil z dobo šestih let, hkrati pa tudi določen način sanacije. Sanacijski postopki, ki so jih imenovali rekonstrukcija zavoda, so vključevali tiste prijeme, ki jih je dovoljevala uredba. Tako je bilo predvideno, da mora banka pokriti svojo izgubo iz rezervnega in drugih razpoložljivih skladov, nato naj bi posegla po knjigovodskem dobičku, ki je nastal pri revalorizaciji nepremičnin. Nazadnje pa naj bi posegla še po odpisu delniške glavnice. V primeru Ljubljanske kreditne banke so vse postopke izvedli v predpisanem vrstnem redu. A vse navedene vsote niso zadostovale za kritje vse izgube. Svoje so morali nujno prispevati tudi delničarji. Ugotovili so namreč, da so izgube tako velike, da je za njeno kritje treba odpisati celih 60% osnovnega kapitala. Odločba o sanaciji je Ljubljanski kreditni banki tudi dovoljevala nadaljnje zvišanje osnovnega kapitala s prostovoljno konverzijo starih terjatev v prednostne delnice. Vendar so se pri Ljubljanski kreditni banki odrekli uresničevanju prav vseh ukrepov sanacije. Razumevanje upnikov je bilo tolikšno, razmere pa ne tako kritične, da so se lahko odrekli oblikovanju specialnega rezervnega sklada. Tudi pravico do dviga delniške glavnice so izkoristili le polovično. V ta namen so za spremembo terjatev v lastniške deleže izdali prednostne delnice z zagotovljenim 4% letnim donosom.¹⁰ S tem je bila sanacija oziroma rekonstrukcija Ljubljanske kreditne banke zaključena, banka je postala ponovno plačilno sposobna, sproti in brez zastojev je poravnavala vse nove terjatve, stare pa v predpisanem obsegu, pri čemer so bile najprej izplačevane vloge majhnih vlagateljev, večje pa le v majhnem deležu. V leto 1940 je Ljubljanska kreditna banka vstopila že s krepko zmanjšanim obsegom obveznosti iz starega poslovanja, v petih letih je likvidirala dve tretjini obveznosti iz časov pred majem 1932, ko ji je bil prvič odobren odlog plačil.¹¹

V nasprotju z Ljubljansko kreditno banko pa Zadružna gospodarska banka ni tako hitro posegla po zaščitnih ukrepih. Vseskozi, tja do leta 1934, se je trudila zadovoljiti svoje vlagatelje in jim izplačevati njihove vloge v pogodbeno dogovorjenih rokih. Za Zadružno gospodarsko banko je bilo to precejšnje breme, saj je

⁹ Položaj denarnih zavodov so zaporedoma z dopolnitvami urejevale uredbe o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov v letih 1933 do 1938.

¹⁰ Compass, Finanzielles Jahrbuch, 1937, str. 607-608.

¹¹ Analiza bilansa, dodatak Narodnom blagostanju, 1940, št. 19, str. 59-60.

bila pred krizo ravno ta banka tista, ki je izmed vseh slovenskih bank imela v svojih bilancah največ tujih sredstev, po hranilnih vlogah je bila celo na prvem mestu. Dokončna odločba z odlogom izplačil za šest let in predpisano sanacijo pa ji je bila vročena istočasno kot Ljubljanski kreditni banki. Sanacijski ukrepi pri Zadružni gospodarski so tako kot pri Ljubljanski kreditni banki bili povsem v okvirih z uredbo predpisanih postopkov. Zadružna gospodarska banka je v rekonstrukciji svojega delovanja morala odpisati kar 90% delniške glavnice. Ob tem je največjo izgubo utrpela Zadružna zveza, osrednja revizijska zveza zadrug v Sloveniji, kot večinski delničar. Skupno je imela v lasti prek devet desetih delnic Zadružne gospodarske banke. Hkrati pa Zadružna zveza kot denarna centrala kreditnih zadrug tudi ni mogla izterjati svojih terjatev pri banki. Njene terjatve so bile zato spremenjene v lastniški delež z izdajo novih prednostnih delnic. Sanacija Zadružne gospodarske banke je vsebovala tudi oblikovanje posebnega rezervnega sklada, v katerega so po uredbi o zaščiti denarnih zavodov lahko uvrščali tiste terjatve do banke, kjer upravičenci niso pristajali na konverzijo v lastniške deleže. Tako so v Zadružni gospodarski banki v bilancah odprli novo rubriko pod imenom "specialni rezervni sklad" in vanjo uvrstili 40% starih vlog in drugih bančnih dolgov.¹² Tudi v primeru Zadružne gospodarske banke so ti ukrepi zadostovali, da je normalizirala svoje delo. Iz leta v leto je tako kot Ljubljanska kreditna banka s povečevanjem deleža in širitvijo pravice do izplačil na širok krog upravičencev počasi zmanjševala obseg t.i. starega poslovanja. Terjatve malih vlagateljev so bile do druge svetovne vojne že bolj ali manj poravnane, večjim upnikom pa je začela izplačevati prve obroke. Neporavnana je tako ostala le še dobra petina terjatev na postavkah hranilnih vlog in tekočih računov iz starega poslovanja.¹³

3. Bančna tržna struktura v Sloveniji med obema vojnama

Konkurenca denarnih zavodov na slovenskem trgu pred drugo svetovno vojno je bila velika. Bančne delniške družbe so se morale kosati še z regulativnimi hranilnicami in množico kreditnih zadrug, a tudi s podružnicami neslovenskih in državnih bank. Navkljub vtisu o razdrobljenosti pa podatki o tržni strukturi vendarle pripovedujejo nekoliko drugačno zgodbo.

Vsakdanja stvarnost slovenskega bančnega prostora je bila bistveno drugačna kot bi sodili po obsežni množici bank in drugih denarnih institucij. Ob pogledu na tabelo 1 zlahka ugotovimo, da so v tedanji Sloveniji poslovale banke in dobesedno bančice. Slovenski bančni prostor so obvladovale tri banke: Ljubljanska kreditna banka, Zadružna gospodarska banka in Kreditni zavod za trgovino in industrijo. Prvenstvo Ljubljanske kreditne banke je bilo nesporno, sama je vseskozi obvladovala tretjino trga. Približno enakovredna sta si bila Zadružna gospodarska banka in Kreditni zavod za trgovino in industrijo, oba sta v tridesetih letih imela več kot četrtninski delež. Te tri banke oziroma štiri, saj jim je v letu 1925 ob boku stala še Trgovska banka, so imele slabih 84% združenih bilančnih vsot vseh slovenskih bank. Ko je Ljubljanska kreditna banka prevzela Trgovsko banko, se njen tržni

¹² Analiza bilansa, dodatak Narodnom blagostanju, 1937, št. 38, str. 135.

¹³ Analiza bilansa, dodatak Narodnom blagostanju, 1940, št. 18, str. 57.

delež ni povečal v skladu s pričakovanji, Ljubljanska kreditna banka je ostala na približno enaki ravni. Napredovanje pa sta beležila Zadružna gospodarska banka in Kreditni zavod za trgovino in industrijo. Obe banki sta širili obseg poslovanja in s tem večali svoj tržni delež, vendar ne na račun Ljubljanske kreditne banke, temveč vseh preostalih slovenskih bank. Vse preostale banke skupaj so do konca dvajsetih let izgubljale svoj tržni delež, ob prehodu v trideseta leta so bile v združenih bilančnih vsotah prisotne le še z dobrimi desetimi odstotki, po krizi pa se je njihov

delež spet nekoliko okrepil. Ta okrepitev pa ni bila tako bistvena, da bi lahko vplivala na spremembo v predhodnem desetletju vzpostavljenih razmerij.

Tabela 1: Bančna tržna struktura v Sloveniji v letih 1925-1935¹⁴

Banke	Delež v skupni vsoti kreditov			Delež v skupni vsoti vlog			Delež v skupni bilančni vsoti		
	v procentih								
	1925	1930	1935	1925	1930	1935	1925	1930	1935
Celjska posojilnica	3,0	6,0	7,7	10,5	4,5	7,6	3,8	5,3	6,6
Dolneljendavska hranilnica	0,5	0,4	—	0,8	1,3	—	0,4	0,7	—
Hipotekarna banka jugoslovanskih hranilnic	3,1	0,5	2,2	8,0	0,3	2,5	3,1	0,4	1,5
Kreditni zavod za trgovino in industrijo	16,5	24,5	29,6	6,6	9,4	14,8	23,5	26,2	28,7
Ljubljanska kreditna banka	34,9	34,8	31,7	42,8	36,7	29,6	33,2	32,7	33,4
Merkantilna banka	2,8	—	—	3,8	—	—	1,7	—	—
Obrtna banka	1,7	1,0	1,0	2,2	1,1	1,5	1,2	0,8	0,7
Prekmurska banka	0,5	1,4	1,6	1,2	1,6	3,3	0,8	1,4	1,9
Prometna banka	1,5	1,6	1,7	2,4	2,3	0,3	1,0	1,4	1,5
Slovenska banka	4,0	—	—	2,5	—	—	2,9	—	—
Trgovska banka	12,2	—	—	5,4	—	—	10,5	—	—
Zadružna banka	1,8	1,8	—	1,4	2,1	—	1,3	1,4	—
Zadružna gospodarska banka	17,5	28,0	21,1	12,4	40,7	35,6	16,6	29,7	23,5

Opazovanje razmerij pri kreditni dejavnosti bank in pri vlogah ne spreminja dejstev, ki so ga izkazovale bilančne vsote. Tudi pri teh parametrih je več kot očitna prevlada omenjenih treh vseslovenskih bank. Le pri vlogah je opazno, da je bila Zadružna gospodarska banka uspešnejša, saj je v drugi polovici dvajsetih let silno dvignila svoj delež in po vlogah prehitela tako Kreditni zavod za trgovino in industrijo kot tudi Ljubljansko kreditno banko. Tako velik delež pri vlogah se pokaže v drugačni luči, če si priključimo v spomin, da je bila skorajda devetdesetinski lastnik te banke Zadružna zveza iz Ljubljane, ki je bila denarna centrala večinskega dela slovenskega kreditnega združenja. In ta Zadružna zveza je vsa razpoložljiva denarna sredstva vlagala v nadaljnje plemenitjenje v svojo banko.

Primerjalni vidiki relativnega položaja posamezne banke pri vlogah in posojilih vzpostavljajo zanimivo neravnovesje pri Zadružni gospodarski banki in pri Kredit-

¹⁴ Poročilo Društva bančnih zavodov v Sloveniji za leto 1925, Ljubljana 1926; Poročilo o delovanju Društva bančnih zavodov v Dravski banovini za dobo 1930-35, Ljubljana 1936.

nem zavodu za trgovino in industrijo. Medtem ko so pri Ljubljanski kreditni banki ti kazalci vsaj v približnem ravnovesju, pa je pri drugih dveh bankah drugače. Kreditni zavod je namreč redno izkazoval znatno večje vsote pri kreditni dejavnosti, kot so znašale hranilne vloge. Pri Zadružno gospodarski banki gre za obratna razmerja, relativni delež vlog znatno prehitava primerjalno raven pri posojilih. Ta podatek priča o različni strukturi finančnih virov in različni naložbeni politiki treh vodilnih slovenskih bank v času pred drugo svetovno vojno.

Že izmerjeno odstopanje treh največjih bank od preostale gruče bančic sta kazala tudi dobiček in delež posamezne banke v skupni vsoti dobička slovenskih bank, kar prikazuje tabela 2.

Tabela 2: Dobički slovenskih bank 1925-1935¹⁵

Banke	Delež dobička v skupni vsoti dobička slovenskih bank v procentih		
	1925	1930	1935
Celjska posojilnica	1,7	9,6	7,3
Dolnjelendavska hranilnica	0,3	1,1	—
Hipotekarna banka jugoslovanskih hranilnic	3,2	*	*
Kreditni zavod za trgovino in industrijo	21,2	28,8	26,1
Ljubljanska kreditna banka	45,2	43,7	40,7
Merkantilna banka	2,7	—	—
Obrtna banka	0,6	0,8	0,7
Prekmurska banka	0,8	1,2	0,3
Prometna banka	0,9	*	0,1
Slovenska banka	0,3	—	—
Trgovska banka	12,7	—	—
Zadružna banka	1,6	*	—
Zadružna gospodarska banka	8,8	14,8	21,2

Prepad med obema skupinama bank je, ko v ospredje analize tržne strukture postavimo kriterij dobička, velik in v že opredeljenih razmerjih, približno podobnih kot pri bilančni vsoti. Prvim trem bankam je zopet, sicer sramežljivo in daleč za njimi, sledila Celjska posojilnica, vse ostale banke pa so minimalno prispevale k skupni vsoti dobička. V tridesetih letih le nekaj procentov, v dvajsetih pa za spoznanje več. Vnos dodatnega kriterija v analizo tržne strukture pokaže tudi velika odstopanja med vodilnimi tremi bankami. Dejstva so več kot zgovorna, Ljubljanska kreditna banka je v povprečju v času med obema vojnama ustvarjala več kot 40% vsega dobička slovenski bank. S kar malo manj kot polovičnim zaostankom ji je sledil Kreditni zavod za trgovino in industrijo. Trojko je zaključevala Zadružna gospodarska banka in to kljub temu, da so imeli v

¹⁵ Prav tam.

posameznih obdobjih na razpolago največ tujih sredstev med vsemi slovenskimi bankami.

Že iz dosedanjega navajanja dejstev se je kazala različna poslovna uspešnost posameznih bank v obdobju med obema vojnama. Da bi bila pozicija posamezne banke še bolj razvidna, je treba izvesti še primerjavo njihove poslovne uspešnosti. V ta namen je nujno raznorodne podatke postaviti na primerljivo raven, kar omogočajo kazalci donosa na kapital (razmerje med čistim dobičkom in seštevkom povprečnih stanj osnovnega kapitala, rezerv in prenesenega čistega dobička), čistih obresti na povprečno bilančno vsoto, marže finančnega posredništva (razmerje med seštevkom čistih obresti, prihodkov od bančnih poslov in povprečno bilančno vsoto), donosa sredstev banke (razmerje med seštevkom čistih obresti, prihodkov od bančnih poslov in prihodkov od nepremičnin na povprečno bilančno vsoto), učinkovite posojilne obrestne mere (razmerje med prihodki od obresti in povprečnim stanjem obrestovanih naložb) in učinkovite posojilne obrestne mere za tuja sredstva (razmerje med odhodki za obresti in povprečnim stanjem tujih sredstev) ter stroškov na povprečno bilančno vsoto.¹⁶

Podobo poslovne uspešnosti bomo obravnavali na primeru leta 1930, ki nam bo služilo kot vzorčni primer. Tega leta je bil dosežen vrh slovenskega bančništva v prvi polovici dvajsetega stoletja. Razmerja pridobljena z ustreznimi izračuni se izrisujejo v tabeli 3.

Tabela 3: Analiza uspešnosti poslovanja slovenskih bank v letu 1930¹⁷

Banke	Donos na kapital	Čiste obresti	Marža finančnega posredništva	Donos sredstev banke	Efektivna posojilna obrestna mera	Efektivna posojilna obrestna mera za tuja sredstva	Stroški
	v procentih						
Celjska posojilnica	10,4	2,4	2,8	2,9	—	—	1,5
Dolnje lendavska hranilnica	8	—	—	—	—	—	—
Kreditni zavod	12,9	1,6	1,8	1,7	—	—	1,0
Ljubljanska kreditna banka	8,8	1,5	3,0	3,2	10,7	7,0	2,0
Obrtna banka	4,9	2,7	4,1	4,1	7,7	4,7	3,2
Prekmurska banka	10,4	1,3	2,0	2,0	8,3	6,8	1,1

¹⁶ Kazalci so povzeti po razpravi Ivana Turka in Nevena Boraka: Ljubljanska kreditna banka 1922-1939. Gospodarske krize in Slovenci (uredila Neven Borak in Žarko Lazarević). Ljubljana 1999, str. 146.

¹⁷ Compass, 1930.

Prometna banka	—	1,2	2,3	2,4	3,1	1,0	2,7
Zadružna banka	7,2	1,7	5,7	5,7	6,8	5,4	3,1
Zadružna gospodarska banka	11,2	0,7	1,2	1,3	7,6	6,8	1,3

Razlike v donosnosti kapitala na začetku tridesetih let med posameznimi bankami niso več tako velike kot so bile v prvi polovici dvajsetih let. Pri tej kategoriji je absolutna prevlada Kreditnega zavoda za trgovino in industrijo znova potrjena. Velika donosnost je bila ob sorazmerno nizki marži finančnega posredništva predvsem zasluga nizkih stroškov, ki jih je imela banka, kar je pričalo o dobri organiziranosti in učinkovitosti dela v tej banki. Podobni parametri so visoko uvrščali tudi Zadružno gospodarsko banko. Ljubljanska kreditna banka v tovrstnih primerjavah znatno zaostaja za poglavitnima tekmicama. Njen donos na kapital je primerljivo v približno enakem proporcu nižji od Kreditnega zavoda in Zadružne gospodarske banke kakor so bila odstopanja pri stroških in marži finančnega posredništva. Hkrati pa je Ljubljanska kreditna banka tako donosnost dosegala z najvišjimi stopnjami obeh efektivnih posojilnih obrestnih mer in najvišjim razkorakom med njima. Ljubljanska kreditna banka pa ni zaostajala samo za neposrednima tekmicama, temveč sta jo prehitevali še dve banki in sicer Celjska posojilnica in Prekmurska banka, ki predstavljata povprečno raven uspešnosti slovenskega bančništva. Preostale banke pa so bile na znatno nižji ravni.

Vprašati se velja še o razmerjih med posameznimi zvrstmi denarnih zavodov, med bankami delniškimi družbami, hranilnicami ter kreditnimi zadrugami v Sloveniji. Tovrstno primerjavo bomo izvedli na primeru deleža vsote vlog in posojil, ki ga je imela posamezna skupina denarnih zavodov.¹⁸ Tako so v začetnem obdobju, v letih po prvi svetovni vojni, vloge in posojila najhitreje naraščala pri bankah, kar je tudi razumljivo, saj se je njihovo število v teh letih pomnožilo, pred tem pa so bile na nizki ravni zaradi manjšega števila bančnih zavodov. S koncem inflacijskih let in z nastopom obdobja stabilizacije so se razmere obrnile, najbolj dinamične vsakoletne prirastke vlog in posojil so izkazovale zadruga, nekoliko so za njimi zaostajale hranilnice, medtem ko so bili prirastki vlog in kreditov pri bankah v primerjavi s prvo polovico dvajsetih let na veliko nižji ravni. S prihodom krize tudi v slovenske kraje, se je nesorazmerje še povečalo. Gibanje obsega vlog in posojil je ubralo nasprotno smer. Če smo prej govorili o rasti, poslej govorimo o nasprotju, o upadanju. Tudi tukaj opazimo značilnost, da so se vloge, z njimi pa tudi ponudba posojil v bankah, zniževale bistveno hitreje kot pri hranilnicah in kreditnih zadrugah. To je bila posledica dejstva, da so bile banke neprimerno bolj obzirne do svojih vlagateljev in so v veliko večji meri izplačevale vloge kot hranilnice in kreditne zadruga. Zaradi tega so tudi stopnje upadanja vlog in kreditov največkrat dvakrat višje kot pri hranilnicah in zadrugah, pri katerih je šele skupen seštevek dal vsoto, ki je presežala bančna izplačila.

¹⁸ Podatki o gibanju vlog in posojil pri slovenskih denarnih zavodih so bili objavljeni v Spominskem zborniku Slovenije, str. 456-457.

Tovrstno gibanje obsega vlog in kreditov pri posameznih kategorijah denarnih zavodov je povzročalo spreminjanje njihovega relativnega deleža na trgu zbiranja vlog. Bančna konkurenčnost iz prve polovice dvajsetih let, ko so banke imele na svojih računih skorajda kar 60% slovenskih vlog, je v naslednjih letih kopnela, z njo pa tudi deleži pri odobrenih posojilih. Tok vlog se je obrnil proti hranilnicam in kreditnim zadrugam. Relativni delež bank pri vloženi sredstvih in pri posojenih sredstvih je tako upadel za tretjino, pred krizo se je namreč v obeh primerih vrtel okoli 40%. Sočasno s tem upadanjem je rasel relativni delež kreditnih zadrug, ki so že v drugi polovici dvajsetih let utrdile svoj položaj največjih zbiralcev hranilnih vlog prebivalstva, a tudi posojilo dajalca. Tudi delež hranilnic je rasel, a z veliko manjšo stopnjo kot pri zadrugah. Med krizo je delež bank, zaradi različne dinamike izplačil, še nadalje padal in dosegel leta 1934 najnižjo raven. V primerjavi z inflacijskimi leti se je bančni delež znižal za več kot polovico in je v tem letu dosegel četrtno vloženi sredstev v slovenske denarne zavode, malenkost višji delež pa so imele banke pri kreditih. Kar so hranilnice v relativni primerjavi izgubile proti bankam v dvajsetih letih, so sedaj pridobile, njihov delež pri vlogah in posojilih se je v primerjavi s prvo polovico dvajsetih let namreč podvojil. Izrazito povečevanje deleža pa je v tridesetih letih vidno pri kreditnih zadrugah, kar pa je v bistvu zavajajoče. Kreditne zadruge so imele v svojih bilancah, poleg hranilnic, daleč največ zamrznjenih terjatev, tako v obliki kreditov kot tudi vlog.

4. Dolgoročna uspešnost slovenskih bank

Raznoliki gospodarski ciklusi, izmenjujoča se obdobja konjunktur in depresij zastavljajo vprašanje o uspešnosti poslovanja slovenskih denarnih zavodov. To plat si bomo ogledali na primeru bančnih delniških družb, saj so tudi drugovrstni denarni zavodi beležili enake tendence poslovne uspešnosti. V ta namen smo preračunali raznorodne podatke¹⁹ iz različnih dob na nekaj kazalcev poslovanja, da je primerjava sploh mogoča. Glede na razpoložljive podatke smo se odločili, da bomo uspešnost bančnih delniških družb prikazali z že spoznanimi in opredeljenimi kazalci donosa na kapital, čistih obresti, marže finančnega posredništva, donosa sredstev banke in stroškov na povprečno bilančno vsoto v različnih letih.

Gibanje kazalnikov ponazarjata grafa 1 in 2. Pri donosu na kapital zelo izstopa inflacijska prva polovica dvajsetih let, ko je bila donosnost bančnega kapitala na izjemno visoki ravni, kar pojasnjuje tudi naglo številčno okrepitev slovenskih bank v tem obdobju. V drugi polovici dvajsetih let se je donosnost zniževala, a je bila še zmeraj nad ravnijo pred prvo svetovno vojno. Učinki velike gospodarske krize v prvi polovici tridesetih let so najbolj očitno vidni ravno pri kapitalski donosnosti, ki se je na dnu krize ustalila na tretjini predkrizne ravni. Po letu 1933 se je krivulja donosnosti začela ponovno vzpenjati in se ob koncu tridesetih izenačila s stopnjami s konca dvajsetih let. Če donosnosti ob bok postavimo gibanje stroškov, je prvo, kar opazimo, stabilnost linije stroškov, ki so se počasi, a zanesljivo skozi desetletja dvigovali. V času konjunktur sta se krivulji oddaljevali, nasprotno pa sta

¹⁹ Potočnik, Slovensko denarništvo 1918-1938, str. 448; Arhiv Republike Slovenije, Ministrstvo za finance LRS, fasc. 152.

se v kriznih obdobjih zelo približali, najbolj sredi velike gospodarske krize in med drugo svetovno vojno.

Razlika med obrestnimi prihodki in odhodki, posredniška marža in donosnost sredstev banke so imele medsebojno primerljivo tendenčno smer gibanja, le da na nekoliko različnih ravneh. V dvajsetih letih so se ohranjale približno na enaki ali nekoliko nižji ravni kot v avstrijski državi, kar priča o trajno nezadostni ponudbi sredstev v Sloveniji. Tudi v tej primerjavi opazimo vrhunec v letu 1930. Ob sorazmerno visoki donosnosti na kapital, z nizkimi čistimi obrestmi, sta bili tudi posredniška marža in donosnost bančnih sredstev na nizki ravni. Vsekakor nižji kot pred prvo svetovno vojno. Spremembe vrednosti treh opazovanih kategorij so bile v času krize malenkostne, le skromni popravki navzgor. So pa ti popravki že napovedovali prihodnost in način izhoda iz bančne krize. Dejstvo je, da so banke prebrodile krizo s prevalitvijo bremena na svoje stranke z zvišanjem razlike med vplačili in izplačili na račun obresti ter z višjo ceno svoje posredniške vloge in s tem tudi lastnih sredstev. Potrditev tega najdemo v letu 1935, ko so čiste obresti presegle tiste pred krizo za več kot polovico, marža in donos sredstev banke pa sta se v istem času dvignila za več kot tretjino. Z oživljeno rastjo donosnosti na kapital v drugi polovici tridesetih let, kar je bila posledica izboljšanih gospodarskih razmer v državi, so se tri analizirane vrednosti malenkostno znižale, a so še vedno ostale na izjemno visoki ravni glede na predhodno desetletje. Marža in donos bančnih sredstev sta ponovno zdrsnila na raven avstrijske dobe, ko se je slovenski bančni sistem šele začel oblikovati. Čiste obresti pa so nasprotno ostale krepko nad tistimi pred dvema ali trema desetletjema. Pravo izjemo pa zopet predstavlja čas druge svetovne vojne, ko so se opazovani kriteriji zapovrstjo poslabšali in dosegli vrednosti, ki jih slovenski bančniki pred vojno niso mogli niti slutiti. Tudi pri zadnjih treh opazovanih kategorijah je treba opozoriti, da se v vzročni soodvisnosti, tako kot stroški, navezujejo na gibanje kapitalske donosnosti z zelo podobnimi odkloni in približevanji.

Diagram 1: Gibanje donosa na kapital in stroškov pri bančnih delniških družbah 1912-1944

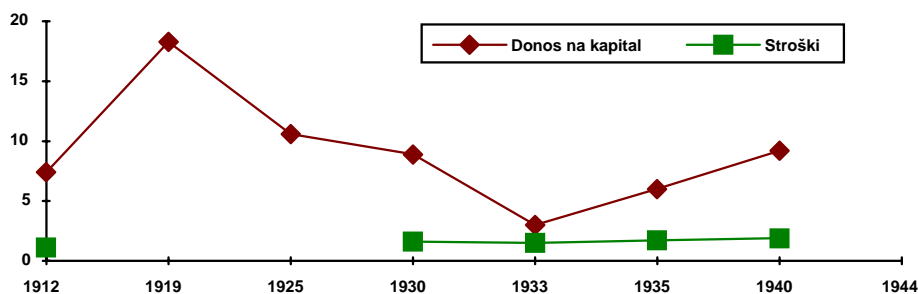
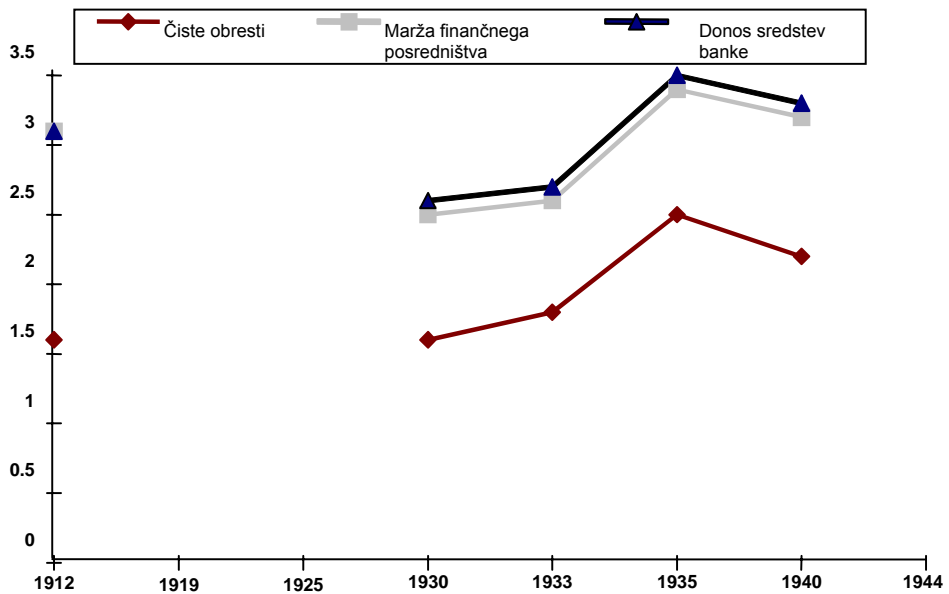

Diagram 2: Gibanje čistih obresti, marže finančnega posredništva in donosa sredstev banke pri bančnih delniških družbah 1912-1944

Na osnovi doseganih števil in tolmačenj je treba izpostaviti, da so bila dvajseta leta najugodnejša doba slovenskega bančništva in s tem tudi drugih denarnih zavodov v času do srede dvajsetega stoletja. In to v obeh podobah, ki jo je to desetletje imelo. Tako v bohotnosti inflacijske rasti v prvi polovici ter v udobju in nelagodnosti relativne stabilnosti druge polovice dvajsetih let. Nasprotno pa je bila najnižja raven slovenskega bančništva v prvi polovici dvajsetega stoletja dosežena med veliko gospodarsko krizo prve polovice tridesetih let. Samo bančništvo, brez hranilnic in kreditnih zadrug, je takrat zdrsnilo celo na nižjo raven kot ob koncu druge svetovne vojne.

5. O kulturi varčevanja v Sloveniji pred drugo svetovno vojno

Osnova vse kreditne dejavnosti denarnih zavodov je bilo varčevanje tako prebivalstva kot tudi gospodarskih subjektov. Slovenska družba je bila prepojena s kulturo varčevanja, ki je bila rezultat večdesetletnega dela in truda slovenskih denarnih zavodov. Kultura varčevanja, njen vznik in pronicanje med široke ljudske plasti, se je pričela uveljavljati s samimi začetki slovenskih denarnih zavodov. Razvoj funkcionalno dopolnjujoče mreže pa jo je samo spodbujal. Vkoreninjenost in zavedanje o nujnosti varčevanja je bilo med prebivalstvom, ko je bilo enkrat vzpostavljeno, živo prisotno tudi v naslednjih desetletjih, tako tudi v času med obema vojnama. Vsekakor je mogoče reči, da so bili slovenski denarni zavodi v teh prizadevanjih in ohranjanju te zavesti uspešni. Raven varčevanja se je po slabih izkušnjah v inflacijskih letih prve svetovne vojne in nekaj prvih povojnih let, ki so vse prej kot spodbujala varčevanje, ponovno dvignila in v poznih dvajsetih letih preseгла raven pred prvo svetovno vojno. A potem so nastopila trideseta leta, prišlo je do krize zaupanja v denarne zavode, tok denarja je ubral povsem nasprotno pot od tiste iz dvajsetih let.

Navkljub temu so v obdobju med vojnama še vedno ugotavljali, da denarnim zavodom ne uspe pritegniti vseh prihrankov, znaten del prosto razpoložljive gotovine so ljudje še zmeraj hranili doma. V dvajsetih letih ta problem ni bil tako izrazit in ga denarni zavodi tudi niso dojemali kot neko težavo, saj so redno beležili naraščajoč že tako znaten dotok denarja v svoje blagajne. V tridesetih letih pa so se razmere spremenile. Likvidnostne težave denarnih zavodov, ki so najprej sami nato pa z državnim blagoslovom ustavili izplačevanje vlog, so ustvarile ozračje nezaupanja. To nezaupanje pa ni bilo trenutnega značaja, ni se poleglo in ni izginilo skozi cela trideseta leta. Navsezadnje ga je vedno znova spodbujala nedosegljivost vlog, ki je prebivalstvo opominjala na previdnost. Male vloge so bile v celoti poravnane po skorajda desetih letih šele pred drugo svetovno vojno. Prav nič presenetljivo ni bilo, da se je silno razširilo tezavriranje denarja pri posameznikih, a tudi pri podjetjih.

Ponovno je bilo treba vzbujati zavest o koristnosti varčevanja, spet si je bilo treba pridobiti zaupanje prebivalstva. To prepričevanje pa ni smelo temeljiti na poudarjanju narodnogospodarskih učinkov varčevanja. Na to vižo so bili posamezniki skorajda gluhi, pa čeprav so jo denarni zavodi poudarjali, a vendarle uvrščali v ozadje. V ospredje je bilo treba postaviti posameznika in njegove materialne koristi od varčevanja. Tako so izpostavljali nenehno večanje premoženja z obrestovanjem vlog, varnost, in to ne samo v smislu dosegljivosti oziroma izplačljivosti na zahtevo temveč v smislu dejanske varnosti pred odtujitvijo (kraje, vlomi, itd..) in uničenjem (poplave, požari, druge nesreče).

Spodbujanje varčevanja s praktičnimi prijemi si bomo ogledali na primeru slovenskih hranilnic, ki so pri tem uporabljale naslednji motto:

"Varčnost je temelj sreče vsake družine in države ter njiju gospodarske svobode in samostojnosti".

To geslo je bilo vseobsegajoče, v izvlečku in na simbolni ravni je izenačevalo tako interese posameznika kot tudi narodnogospodarske vidike varčevanja.

Pomen varčevanja so na prvi ravni razlagali z obrestovanjem, vse skupaj pa so sugestivno naslovili *"Ali poznate moč varčevanja?"*, kar je dopolnjevalo izhodiščno geslo. Da bi to moč natančno in preprosto razložili, so izdelali dva primera, oba pa je družilo 5% obrestovanje. V prvem primeru so uporabili enkratni vložek v vrednosti enega dinarja, v drugem primeru pa ponavljajoče se vložke po en dinar vsako leto. Svojo prepričljivost oziroma moč varčevanja so nato opredelili v naslednji tabeli.

Po 5 letih naraste 1 dinar na din	1,28	Po 5 letih se nabere din	5,80
Po 10 letih naraste 1 dinar na din	1,63	Po 10 letih se nabere din	13,21
Po 20 letih naraste 1 dinar na din	2,65	Po 20 letih se nabere din	34,72
Po 30 letih naraste 1 dinar na din	4,32	Po 40 letih se nabere din	126,84
Po 50 letih naraste 1 dinar na din	11,47		
Po 100 letih naraste 1 dinar na din	131,50		

Vsakemu, ki je stopil v hranilnico pa so dali vedeti, da se en prihranjen dinar podvoji v 14 letih, podeseteri v 47 letih, postoteri v 94,5 leta in potisočeri v 141 letih. Vse skupaj pa so opominjajoče zabelili s tiskarsko odebeljenim opozorilom:

"MISLITE NA SVOJO BODOČNOST IN BODOČNOST SVOJIH OTROK".

Druga raven spodbujanja varčevanja pa je vključevala poudarjanje fizične varnosti denarja v bankah, hranilnicah in kreditnih zadrugah. To je potekalo z navedenjem različnih anekdot, z upoštevanjem raznovrstnih življenjskih situacij. Anekdote so bile bodisi resnične, vzete iz stvarnega življenja, bodisi namišljene. Navsezadnje pristnost niti ni bila pomembna, pomembna je bila le njihova sporočilna vrednost, ki jo lahko strnemo v preprost izrek: denar je fizično varen le v bančni blagajni. Drugače ga človek lahko izgubi, mu ga ukradejo, ga nehote uniči. Posledice pa so lahko različne od izgube premoženja, celo do smrti zaradi razburjenja ob tem, razdirale pa naj bi so tudi poroke. V vsakem primeru je bila deloma uničena, predvsem pa silno zagrenjena prihodnost vpletenih posameznikov. Vse te primere človeških stisk in tegob lahko razberemo iz naslednjih usmerjeno poučnih zgodbic.²⁰

Tat ukradel učiteljici 6000 din

Ko se je vrnila te dni učiteljica O.H. v B. z izleta domov, je spoznala, da je nekdo ukradel v njeni odsotnosti iz omare za perilo 6000 din, katere je bila dvignila iz hranilnice. Ugotovilo se je, da je prišel onega dne v hišo nek prosjak, ki je prosjačil za hrano le s kretnjami, kakor da je gluhonem. Neopažen je nato šel v tretje nadstropje v učiteljičino stanovanje. Ko je orožništvo ugotovilo osebni popis je kmalu našlo tatu, znanega razbojnika, toda denarja je imel pri sebi le še okrog 1000 din.

...

80 stotakov zgnilo pod kadjo za zelje

Pred kratkim je prinesel v podružnico Narodne banke v Ljubljani nek posestnik večjo množico plesnivih tisočakov in stotakov, ki so smrdeli po kislem zelju in se držali drug drugega. Bil je ves obupan, ker jih ni mogel ločiti drugega od drugega. Na blagajnikovo vprašanje je pojasnil, da je imel ta denar dalj časa v shrambi, pod polno kadjo zelja, ker je bil prepričan, da tega skrivališča ne bo nihče našel. Seveda je kislata tekočina iz kadi pronicala do bankovcev, zavutih v navaden papir in jih pričela razjedati, tako da so nekateri razpadli tudi na 50 koščkov. Blagajnik, ki je seveda imel skušnje v takih stvarih, je imel več kot eno uro dela s tem, da je skušal sestaviti prvotne bankovce iz malih koščkov, ki so se med seboj držali. Seveda so bili nekateri koščki že tako razjedeni, da jih ni bilo mogoče več rešiti in je imel

²⁰ Hranilniški koledar za leto 1941. Izdala Zveza jugoslovanskih hranilnic v Ljubljani, str. 25-28, 35-36.

lastnik bankovcev seveda znatno škodo. Razen tega je izgubil več tisoč dinarjev na obrestih, dokler je imel denar v svojem "varnem skrivališču".

...
Žaloigra v izseljenčevem domu

V vasi H. je izrezal Josipu K. njegov Sletni sinček v njegovi odsotnosti glave ameriških predsednikov na njegovih dolarskih bankovcih, katere je bil prinesel iz Amerike kot edini svoj prihranek. Tako je dečko uničil 1350 dolarjev, katere je potegnil izpod peči, kjer so bili shranjeni v starem tedniku. Ko je o tem izvedel po svoji vrnitvi oče, ga je zadela kap, tako, da je še pred zdravnikovim prihodom umrl.

...
Automobil v mišjem želodcu

Ko je J.K. pred kratkim pregledoval svoje skrivališče za denar, ki se je nahajal v nekem kotu za pečjo, je ugotovil, da je iz njega zmanjkalo 25 tisočakov, katere je imel že prihranjene za nakup avtomobila. Da ni imel vmes svojih prstov kak tat, se je dalo dokazati na ta način, ker sta se še našla dva tisočaka, ki sta bila temeljito nagrizena, kakor to delajo pogosto na papirju miši.

...
Poroka razdrta, ker je nevesta skrivala denar doma

Gdč. K.M. se je pripravljala na poroko z nekim ženinom iz B. Ko je bilo treba naročiti pohištvo in plačati mizarju aro, je ugotovila nevesta, da ji je nekdo ukradel vse prihranke, shranjene v nogavici v omari, v znesku 15.000 din, tako da ni bilo mogoče naročiti bale. Ko je to izvedel ženin je razdrl poroko.

Žarko Lazarević

SLOVENIAN BANKING BETWEEN THE TWO WORLD WARS

S u m m a r y

The time before the First World War can be defined as one in which Slovenian savings banking peaked in its development. However, the post-war period brought about totally different trends. The significance and the relative share of the regulative savings banks among the Slovenian financial institutions rapidly decreased with the emergence of a large number of banks which were mainly bound to the entrepreneurial sector. This is most evident from the volume of deposits handled by them. The volume of the deposits kept in the Slovenian savings banks during the inter-war period only amounted to a half of that from before the war. Savings banks, whose number settled at 28 during the inter-war period, started to modernise their operation, gradually extending it to the field of banking. Unlike the savings banks, the credit cooperative societies reached their peak during the inter-war period.

After the war, credit co-operatives relatively quickly restored their operation, reaching the pre-war levels in the first half of the 1920s and exceeding it in the second. In this way their status as the main keeper of deposits among the Slovenian financial institutions was consolidated. All this was made possible by an impressive network of almost 500 credit co-operatives whose membership accounted for as much as 15 percent of the total population. Between the two wars, Slovenian banking also reached its peak in the area of joint-stock companies whose number more than doubled.

A brisk founding of joint-stock companies was accompanied by a relatively strong upsurge in industrialisation. In spite of a growing number of joint-stock companies - banks, the market structure showed the Credit Bank of Ljubljana (Ljubljanska kreditna banka) as the largest Slovenian bank. The second place was alternately occupied by the Co-operative Commercial Bank (Zadružna gospodarska banka) and the Credit Institution of Trade and Industry (Kreditni zavod za trgovino in industrijo). These three banks prevailed over others both in terms of the volume of assets or investments and in the specific indicators of performance in their operations. The 1920s and, thereafter, until the mid-century, were the most favourable time for Slovenian banking and, consequently, other financial institutions. This was so

in both aspects which had marked the decade: the exuberant growth of inflation in its first half and the comfort and discomfort of relative stability in the second.

On the other hand, the Slovenian financial institutions reached their lowest point in the first half of the twentieth century, during the Great Recession in the early 1930s. Their assets were greatly diminished due to a drastic outflow of money from the banks, loan reductions and a general illiquidity of financial institutions. This was, eventually, followed by a suspension of payments as provided for by law. The reform of the banking system was introduced in the second half of the 1930s and was adapted accordingly to particular financial institutions. In order to restore public confidence in these institutions, the benefits of saving for both individuals and the national economy as a whole were emphasised in the second half of the 1930s.